

VERONIKA ZÝKOVÁ / 24. 6. 2016

Nerealizované československé sci-fi scénáře

Československé sci-fi tradici a složité cestě Ikarie XB 1 u nás i v zahraničí se věnoval na stránkách Revue Martin Šrajer. Neméně zajímavé je podívat se na sci-fi snímky, jež zůstaly ve fázi filmové povídky či scénáře.

Válka s mloky

Literární předlohy Karla Čapka posloužily filmařům několikrát. Letité jsou snahy natočit přepis Čapkova románu *Válka s mloky*. Nejčinnorodější v této oblasti byli Ján Kadár a Elmar Klos, kteří usilovali o zfilmování této látky ve druhé polovině 50. let a na tuto snahu navázali o dekádu později. Kadár a Klos spolu s prozaikem Edvardem Valentou vypracovali filmovou povídku a své záměry popsali v klíči k filmovému přepisu, kde se mimo jiné dočítáme, že osoba autora bude symbolicky přítomna v postavě novináře a kvůli dramatickému napětí nebude nebezpečí hrozit celému lidstvu, ale konkrétním postavám. Vedle hraných pasáží měl film obsahovat kreslené, amatérské, reportážní a populárně-vědecké pasáže, kombinaci černobílého a barevného obrazu ad.[1]

Další informace nalézáme v dobovém tisku z roku 1965, kde se v rozhovoru pro časopis *Film a doba* Kadár s Klosem o *Válce s mloky* rozhovořili: „Bud' máme co říct, nebo nemáme. Teď to bude Válka s mloky podle Karla Čapka. Spálili jsme za sebou všechny mosty, odmítli jsme všechno, co nám bylo nabízeno. (...) Začali jsme na Čapkově *Válce s mloky* dělat před deseti lety a realizovat ji budeme teď. Ale není nám těch deseti let líto. (...) Zmoudřeli jsme totiž za tu dobu. Netrčíme už tolik v aktualitách dne, vývoj nám odhalil v Čapkovi nové, mnohem obecnější hodnoty, jež bychom možná nebyli bývali s to pochopit dřív. Dráždí nás jednak tím, co říká, jednak tím, jak to říká, protože tady se nabízí možnost velké polemiky proti jakékoli hegemonii

výrazových prostředků. Chceme konečně udělat film se vším všudy, film angažovaný i velkou podívanou, film pro celý svět a pro všechny diváky, aniž bychom cokoli slevili.“[2] V Divadelních a filmových novinách Elmar Klos zmínil, že jej na tematice nejvíce vzrušuje možnost hledat a postihnout kořeny zla, o což šlo také v *Obchodu na korze*. [3] Jak známo, *Válku s mloky* se nepodařilo adaptovat do filmové podoby v 90. letech Ivanu Passerovi se spisovatelem a scenáristou Janem Novákem [4], ani později dalším tvůrcům.

Věc Makropulos

V podobě scénáře z roku 1966 zůstalo také další dílo Karla Čapka, *Povětroň* [5], a filmového zpracování se měla dočkat rovněž komedie o třech dějstvích *Věc Makropulos*, v níž figuruje dlouhým životem unuděná nesmrtelná pěvkyně Emilie Marty. Chystal ji v roce 1947 coby svůj celovečerní debut režisér a scenárista Vladimír Vlček, později známý filmy jako *Zítřka se bude tančit všude* (1952) a *Rudá záře nad Kladnem* (1955), ale i výrazně kvalitnějším *Adventem* (1956). Ve výrobním plánu českých filmů z ledna 1947 figurovala *Věc Makropulos* vedle dalších fantastických snímků *Je mezi námi* podle povídky N. V. Gogola (film natočil Jiří Slavíček pod názvem *Podobizna*) a *Z knihy zrozený* Václava Řezáče. [6] Vlček plánoval v operních částech zachytit postupně se zvětšující únavu. [7] Film se měl odehrávat kromě Prahy také v Leningradu či nejmenovaném jihošpanělském městě. *Věc Makropulos* chtěl na konci 60. let adaptovat také Jiří Weiss. Mělo jít o koprodukcii s Británií. Zůstalo ovšem pouze u synopsí, jež jsou datovány únorem až březnem 1967 (vedle Weisse je jejich spoluautorem spisovatel a scenárista Zdeněk Bláha), a vyjednávání s potenciálním koproducentem. [8] Stejně jako *Válka s mloky* se tedy i *Věc Makropulos* dočkala pouze divadelního a rozhlasového zpracování. [9]

Gulliver proti svatbě a Svatba proti Gulliverovi (Plán Gulliver)

Do fáze realizace se bohužel nedostala ani ambiciózní dvoudílná „komedie proti Militarii“ Oldřicha Lipského, Miloše Macourka a Josefa Nesvadby. Pracovní název byl *Plán Gulliver*, později, jak se projekt vyvíjel k podobě dvou dílů, nesl název *Gulliver*

proti svatbě a *Svatba proti Gulliverovi*. Dobový tisk psal o tom, že jde o „vědecko-fantastický příběh, který reaguje na mezinárodně politické problémy, využije bohatých možností trikové kinematografie.“[10] Zápletka filmu byla založena na manipulaci s vynálezem zmenšovacích nůžek, které například umožňují exportovat zmenšené vojáky v makaronech do sousední země, ale samozřejmě se dostanou do nepovolaných rukou a způsobí zábavný chaos. Značná část příběhu se měla odehrávat uvnitř hlavy Generála, v níž se pohybuje protagonista Egon, šlo tedy o realizačně náročný projekt.

Ve sbírce scénářů NFA lze najít čtyři scénáře datované červencem, říjnem, listopadem a prosincem 1962. Již ten červencový ovšem nese informaci, že jde o pátou verzi scénáře.[11] První film, *Gulliver proti svatbě*, měl končit zdánlivě neodvratným koncem Generála, jenž je v této crazy komedii hlavním antagonistou, a v druhém filmu se do boje proti Generálovi vložila také zmenšená přítelkyně Egona, Marta. Většina humorných situací vyplývá z neplechty, kterou postavy dělají v „řídícím centru“ Generálovy hlavy, a on tak říká a dělá nesmyslné věci, což jeho okolí nechápe.

Vězeň ze satelitu Y-R (Zakázaný ostrov)

Na dalším zajímavém projektu s výraznou trikovou složkou pracoval Lipský podle povídky Josefa Nesvadby *Druhý ostrov doktora Moreaua* v polovině 60. let. Literární scénář z dubna 1965 nesl název *Zakázaný ostrov*, jako podtitul byla uvedena *Smrtelná nemoc*. [12] Později se k Lipskému přidal Macourek a italský scenárista Franco Solinas. Jejich jména nese scénář z prosince 1965, pojmenovaný *Vězeň ze satelitu Y-R*. [13]

V dobovém tisku nacházíme o chystaném projektu několik zmínek z následujícího roku. V závodním časopise zaměstnanců Barrandova *Záběr* se píše: „V minulých dnech dlel v Praze známý filmový producent a podnikatel Carlo Ponti (manžel herečky Sophie Lorenové), který projednával se zástupci Československého filmexportu a Filmového studia Barrandov podrobnosti spolupráce na filmu ‚Vězeň ze satelitu YR‘ (režie Oldřich Lipský) a dalších filmech.“[14] Informaci doplňuje Miloš Macourek v Divadelních a filmových novinách: „Je to film, který financuje italský producent Moris Ergas a má se na něm podílet také Carlo Ponti. Ten má především zajistit obsazení čtyř hlavních rolí. Režisérem filmu je Oldřich Lipský, kameramanem Vladimír Novotný, který je specialistou na snímání trikových filmů. Film bude širokoúhlý a

barevný, exteriéry se mají točit na Sardinii. Podotýkám, že Vězeň není koprodukce, ale zakázkový film.“[15]

Podle slov Macourka nešlo o parodii, ale na přání producenta autoři napsali dobrodružný, divácký sci-fi film s prvky hororu a chytrým, obratným hrdinou, který je unesen, mučen a trénován, aniž by tušil proč. Poté co pochopí situaci, snaží se přelstít dokonalé lidi, kteří jej zajali. Hororové sekvence měly sloužit k vyniknutí hrůznosti světa, který je ovládán pouze technikou.“[16] Vedle hlavního hrdiny, titulního vězně ze Satelitu Y-R, se v příběhu objevují trenérka astronautek, kosmobiolog a jeho spolupracovník.[17] Vedle řady ateliérových (mučírna, pitevna, sál s mrzáky, laboratoř, přetlaková kabina...) a exteriérových scén (kabina létajícího talíře, pohled na souostroví) tvůrci plánovali vytvořit model satelitu, vesmírného prostoru, létajícího talíře na modrém nebi a startovacího prostoru pro rakety.[18]

Irenka v mnohonásobném zrychlení

Josef Škvorecký spolu se svou manželkou Zdenou Salivarovou napsal v roce 1967 scénář na motivy povídky H. G. Wellese z roku 1901 *The New Accelerator*. Dílo nazvané *Irenka v mnohonásobném zrychlení* bylo ročníkovou prací Salivarové na FAMU, kde studovala dramaturgii. Škvorecký se Salivarovou v emigraci scénář přeložili do angličtiny a bezúspěšně jej nabízeli, později kvůli zájmu Němců změnili jména na německá a děj zasadili do Vídně.[19] V roce 2007 vyšel scénář knižně.[20] „Viktoriánská šílenost“, jak je filmový scénář popisován[21], se točí kolem urychlovače, který se aplikuje pomocí pilulek, jež jsou snadno zaměnitelné s aspirinem. Po aplikování pilulky se svět kolem zastaví a člověk může po určitou dobu například páchat různé nepravosti. Ty provádí zejména jedenáctiletý William, syn profesora Gibborna, jemuž se líbí sedmnáctiletá Zuzka, kamarádka jeho sestry Irenky. William, krmící se pilulkami jako o závod, dělá potíže profesorovu asistentovi Kingsleymu, který je zamilovaný do Irenky. Zdrojem humoru jsou bláznivé situace a nedorozumění vycházející ze zrychlení (respektive zpomalení).

Jak je patrné, sci-fi tvorba v československé kinematografii mohla být obohacena o řadu pozoruhodných titulů. Často šlo o projekty se zahraničním vkladem a výraznou trikovou složkou, které nebyly realizovány jednak kvůli proměnlivé politické situaci, ale také kvůli své náročnosti.

Poznámky:

[1] Viz Knihovna Národního filmového archivu. Sběrka scénářů. *Válka s mloky*. Klíč k filmovému přepisu podle návrhu Jána Kadára, Elmara Klose a Edvarda Valenty, 195?, s. x.

[2] Liehm, A. J. Hovoří Kadár – Klos. *Film a doba* 11, č. 7, 1965, s. 378.

[3] Pilátová, Agáta. Obchod na korze. *Divadelní a filmové noviny* 8, č. 25–26 (23. 6. 1965), s. 5.

[4] (tjj). Točí se, točí. *Kinorevue* 4, č. 25 (12. 12. 1994), s. 6.

[5] Viz Kudělka, Viktor. Čapkův přínos českému filmu. *Film a doba* 34, č. 4, 1988, s. 204–205.

[6] Z naší výroby. Program výroby českých filmů 1947. *Věstník Československého filmu* 2, č. 3 (17. 1. 1947), s. 7.

[7] Knihovna Národního filmového archivu. Sběrka scénářů. *Věc Makropulos*. Literární scénář: Vladimír Vlček, březen 1947, s. 1.

[8] Viz Národní filmový archiv. Fond Jiří Weiss, karton 3, složka W 27 a 28 (nezpracováno).

[9] Pro informace o rozhlasových zpracováních *Války s mloky* vizte <http://mluveny.panacek.com/rozhlasove-hry/399-valka-s-mloky-1958.html>. O rozhlasových zpracováních *Věci Makropulos* více viz <http://mluveny.panacek.com/rozhlasove-hry/1791-vec-makropulos-1975.html>.

[10] Stručně odevšad. *Kino* 18, č. 6 (14. 3. 1963), s. 15.

[11] Knihovna Národního filmového archivu. Sbíрка scénářů. *Plán Gulliver*. Literární scénář: Oldřich Lipský, Miloš Macourek, červenec 1962, tit. str.

[12] Viz Knihovna Národního filmového archivu. Sbíрка scénářů. *Zakázaný ostrov (Smrtlená nemoc)*. Literární scénář: Josef Nesvadba, Oldřich Lipský, duben 1965.

[13] Viz Knihovna Národního filmového archivu. Sbíрка scénářů. *Vězeň ze satelitu Y-R*. Literární scénář: Josef Nesvadba, Oldřich Lipský, Miloš Macourek, Franco Solinas, prosinec 1965.

[14] Barrandovské střípky. *Záběr 17*, č. 15 (6. 4. 1966), s. 3.

[15] Adamec, Oldřich. Filmový svět Miloš Macourka. *Divadelní a filmové noviny 9*, č. 18 (6. 4. 1966), s. 6.

[16] Tamtéž.

[17] Knihovna Národního filmového archivu. Sbíрка scénářů. *Vězeň ze satelitu Y-R*. Literární scénář: Josef Nesvadba, Oldřich Lipský, Miloš Macourek, Franco Solinas, prosinec 1965, nestr.

[18] Tamtéž, s. II–III.

[19] Knihovna Národního filmového archivu. Sbíрка scénářů. *Irenka v mnohonásobném zrychlení*. Literární scénář: Zdena Salivarová, Josef Škvorecký, 1967, nestr.

[20] Škvorecký, Josef. *Zločin v šantánu a jiné filmové povídky a scénáře*. Praha 2007.

[21] Knihovna Národního filmového archivu. Sbíрка scénářů. *Irenka v mnohonásobném zrychlení*. Literární scénář: Zdena Salivarová, Josef Škvorecký, 1967, tit. str.